

Binder Pál

Megjegyzések a középkori erdélyi helynevek szász megfelelőiről

Minden forráskiadvány fontos része a név- és helymutató, már csak azért is, mivel a helytörténeti kutatásokhoz nyújt lényeges támpontot. Az erdélyi források hol latin, hol magyar, német vagy román formában adják meg a helyneveket, s ezért azonosításuk sok esetben nehézségbe ütközik. Különösen a német nevek használata problematikus, egyrészt mert a szász tájnyelven használt név német átírása nem egységes, másrészt főleg az osztrák hatóságok sok esetben olyan fordítási formákat is közöltek, amelyek a szász nyelvterületen nem voltak ismertek. Ezért történelmi irodalmunkban az a furcsa eset állott elő, hogy sok erdélyi helységnek a mesterséges nevét használjuk, a régi név pedig kikopott a használatból.

A *kolozsmonostori konvent jegyzőkönyveinek* megjelenése különösen is időszerűvé teszi, hogy a címben megjelölt kérdéssel részletesebben foglalkozzunk. Jakó Zsigmond oklevélkiadványa¹ az erdélyi magyar forráskiadás legnagyobb teljesítménye, ami történészek nemzedékeinek teszi majd lehetővé az erdélyi történelem jobb megismerését.

Jegyzeteim távolról sem kívánnak fellépni a recenzió igényével, inkább továbbfejleszteni igyekeznek az órási és kitűnően megszerkesztett jegyzetanyagot. Mint a történeti földrajz művelője, a helynevek azonosítására, azok névformájára összpontosítottam figyelmem. Gondolom, az alábbi pontosítások megkönnyítik a helytörténészek dolgát. Véleményem szerint minden forráskiadó örvend annak, hogy kiadványa továbbkutatásra sarkall.

1 *Abafája* (Apalina — Bendorf).² A szászrégeni szászok által használt neve Odendorf, szászul Uendref.³

2 *Abrudbánya* (Abrud, II. 833) középkori német neve Schlatten, ez szerepel Honterus térképén is (1532). A Schlatten a régi szláv Zlat-laten hasonulása. A középkori oklevelekben szereplő Zalatnabánya Abrudbányára vonatkozik: az Ompoly-völgyi Zalatna a gyulafehérvári káptalan ötvenedfizető román faluja, bányászpolgárság nélkül. Itt csak Bethlen Gábor uralma alatt indul meg a rendszeres arany- és higanybányászat. Azóta Abrudbánya németül Grossschlatten, Zalatna pedig Kleinschlatten.

3 *Alamor* (Alamor — Makenberg, I. 834). A Makenberg névforma nem használatos. A 16. századig szász lakosságú falu máig élő német neve Mildenburg (mild: békés, puha, lusta). Ez a magyar forma tükörfordítása, hiszen a személynévből képzett Alamor helynév alapjául a régi magyar alamár (sokalvó, lusta) név áll.⁴

4 *Almás* (Merişor — Apfeldorf, I. 850. II. 836). A német névformát nem használták.

¹ *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei* (1289—1556). Kivonatokban közlése és a bevezető tanulmányt írta Jakó Zsigmond. I. (1289—1484) II. (1285—1556). Bp. 1990.

² I.m. I. 847. A továbbiakban szövegközben, kerek zárójelben hivatkozom Jakó művének kötet-, illetőleg lapszámaira.

³ *Siebenbürgisch-Sächsisches Wörterbuch*. (Berlin—Bukarest) I. 1924; III(C). 1971; IV(H-J). 1972; V(K). 1975. (A továbbiakban SSWb.)

⁴ *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania* I—II. Întocmit de Coriolan Suci. Bucureşti 1967 (a továbbiakban: SD). — Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára* I. Bp. 1988. 65.

5 *Alőr* (Uriu, II. 836). Alőr románul helyesen Urișor, Uriu magyar neve Felőr (II. 896).⁵

6 *Árapatak* (Araci, I. 854). A 15. századig szász falu máig élő német neve Arndor, ez található Honterus térképén is (1532).⁶

7 *Bénye* (Biia — Bendorf, I. 863, Magyarbénye, II. 970). A szomszédos Szépmező szász népe Bindennek s nem Bendorfnak mondta.

8 *Bélyegalja* (elpusztult település Bethlen határában, II. 851). Ez a rész ma Kisbethlen vagy Jeruzsálem (Becleanul Mic) néven Bethlennek a Nagy-Szamos jobb partján fekvő negyede.

9 *Beszterce* (Bistrița — Bistritz, I. 865, II. 853). Az észak-erdélyi város ősi német neve Nösen, az idevalósi szász Nösner (s nem Bistritzer).⁷

10 *Berlád* (Bîrla, I. 864). A 16. századig szász lakosságú falu német neve Berldorf (szászul Birldref). A faluközösség élén itt is geréb állott.⁸

11 *Bilak* (Domnești — Adelsdorf, I. 866, II. 855). A falu helyes német neve Attelsdorf (szászul Attelsderf — 1582: Etelsdorff). A román név az Adelsdorf (nemesfalu) népi etimológiai forma fordítása.⁹

12 *Borbánd* (Bărăbanț — Weindorf, I. 872, II. 862). A német név nem volt használatos. A 13—14. században szász lakosságú falu nevét nem a bortól, hanem valószínűleg a mai Belgiumban fekvő Brabant tartománytól kapta (1302: decima de villa Barbatina).¹⁰ Honterus térképén 1532-ben: Borband.

13 *Búza* (Buza — Buzendorf, I. 877, II. 868). Az egykori mezősegi mezőváros német neve Buzaten. Ez található Honterus térképén (1532: Buzaten) vagy a 17. századi szebeni német kalendáriumok vásárlistáján.

14 *Csépán* (Cepan — Tscheppan, I. 883, II. 875). A hajdani Belső-Szolnok vármegye egyetlen szász falujának helyes neve Tschippendorf. Ez volt az erdélyi szászok lakta föld legészakibb települése 1944-ig.

15 *Diód* (Stremț, — Nusschlosse, I. 891, II. 884). A hajdani vár, a mai falu német neve nem használatos.

16 *Egrestő* (Agristeu — Erlenwald, I. 896, II. 889). A szomszédos szász falvak (elsősorban Fületelke és Szénaverős) népe Ajreschtelnek nevezi, az Erlenwald fordítási műnév.¹¹

17 *Elekes* (Alecuş — Elkendorf, I. 896, II. 889). A német név nem használatos.

18 *Encs* (Enciu, I. 897, II. 890). Az 1600-ig szász lakosságú falu német neve Entsch vagy Intsch. Gyakori volt az Intscher vagy Enscher családnév (pl. 1452: Entzer Michael iuratus de Lichincia).¹²

19 *Enyed* (Aiud — Strassburg, I. 897, II. 890). A hazai német nyelvelemekben mindig csak Enyeten-Enyetten változat jön elő, a Strassburg soha.

⁵ Sd. II. 220.

⁶ SSWb. I. 180.

⁷ SSWb. I. 618

⁸ Binder, Paul: *Historisch-geographische Bemerkungen zum „Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen“*. Band 7. Bukarest 1991. Zeitschrift für siebenbürgische Landeskunde 1991/2, 223.

⁹ *Nordsiebenbürgisch-sächsisches Wörterbuch* von Friedrich Krauss, Bearbeitet von Gisela Richter. I—II. Köln—Wien 1886—1989. I. 1360. (A továbbiakban: NSSWb)

¹⁰ SD. II. 64.

¹¹ SSWb. II. 61.

¹² *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* begründet von Franz. Zimmermann. V (1438—1457). Bearbeitet von Gustav Gündisch. Bukarest 1975. nr. 2799. (A továbbiakban: Ub) — Kelemen Lajos: *A szászencsi oláhok*. Erdélyi Múzeum (a továbbiakban: EM). 1912. 244-146. — NSSWb. II. 417.

20 *Erked* (Archiud, I. 900, II. 892). Az 1660-as évekig Szászkerkednek is nevezett falu német neve Erkeden).

21 *Felek* (Feleacu, I. 905). A Kolozsvár határához tartozó román falu német neve a foltot, erdei tisztást jelentő Fleck.

22 *Felfalu* (Suseni — Oberdorf, I. 905, II. 896). A ferencrendi romtemplomáról is híres felsőmarosmenti falu német neve pränzdorf, ami megfelel a 14—15. században használt latin villa Principis névnek (1332: sacerdos de Villa Principis).¹³

23 *Felvinc* (Unirea, I. 906). Német neve Oberwinz.

24 *Fenes* (Florești, I. 906, II. 898). Német neve Fenesch. Máig él a Beszterce vidékén honos Fenescher szász családnév.

25 *Fűzkút* (Sălcuța, I. 911, II. 903). Az 1600-ig szász lakosságú falu német neve Feisket. Az idevaló szász értelmiségiek magukat Saliceusnak nevezték.

26 *Galac* (Galați, II. 905). Most Fogarasnak az Olttól északra fekvő külvárosát képező román falu. Régi neve Glatz.¹⁴

27 *Gergelyfája* (Ungureni — Gergischdorf, I. 914, II. 907). A német név helyesen Gergeschdorf.¹⁵

28 *Gernyeszeg* (Gornești, I. 914, II. 907). A Maros menti település német neve Kerzing, ezt használták például a szomszédos Petele szász lakói.

29 *Hunyad* (Hunedoara — Eisenmarkt, I. 929, II. 924). Az Eisenmarkt művi fordítás, a szebeni számadásokban a Hunnedeng forma volt gyakori.

30 *Kajla* (Caila, II. 934). Az 1600-ig szász lakosságú falu német neve Köllendorf (szászul Kölnoref). 1502: Welthen Lochner von Kellendorf.¹⁶

31 *Kákova* (Cacovița — Kákondorph. — Krebsdorf, I. 941). A Sebes völgyében fekvő s Kissebes uradalmához tartozó román falu mai neve Dumbrava (Sebeskákova).

32 *Kantafalva* (Kézdivásárhelybe olvadt település, II. 935). Nem Hargita, hanem Kovászna megyéhez tartozik.

33 *Kápolna* (Căpîlna de Jos — Kapellendorf, I. 943, II. 936). A Kis-Küküllő menti, egykor szász lakosságú falu német neve helyesen Gergeschdorf, szászul Gierjesdref.¹⁷

34 *Karácsonyfalva* (Crăciunești, I. 944). Az egykori Küküllő megyéhez tartozó, kb. 1400-ig szász lakosságú falu német neve Krotscherndorf, szászul Kruetschendref.¹⁸

35 *Kentelke* (Chintelnic — Kindeln, I. 948). Német neve helyesen Rinteln.¹⁹

36 *Keresztúr* (Cristur-Șieu — Kreuz, I. 949, II. 942). Ez a fennebb fekvő falu németül Ober-Kreuz, a Nagy-Szamos völgyében levő Csicsókeresztúr (Cristești Ciceului, II. 942) németül Unter-Kreuz.

37 *Kolozsmonostor* (Cluj-Mănăstur, I. 956, II. 950). Régi német neve Absdorf. Ezt a nevet használja a Heltai Gáspár által 1568-ban szerkesztett német nyelvű Erzählung is.²⁰

38 *Kőfarka* (Piatra, II. 958). Német neve Stein.

¹³ SD. II. 153.

¹⁴ SSWb. III. 6.

¹⁵ SWb. III. 165.

¹⁶ Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde XVI (1880). 385. — SSWb. V. 257.

¹⁷ SSWb. III. 165.

¹⁸ SSWb. V. 332.

¹⁹ SSWb. V. 132.

²⁰ *Erzählung, wie sich die Hungarische wieder die Sächsische Nation in Clausenburg empöret...* 1568. = *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens*. Herausgegeben durch G. Joseph Kemény. Klausenburg 1839. 92 (seyn auch mitler Zeit die besten Privilegio der Teutschen Nation von der Kirchen, und Pfarr aus dem Rathaus, und auch aus dem *Convent von Appesdorff* hinweg geschaffet worden).

39 *Lombfalva* (Dumbrava — Warthe, I. 970, II. 966). A Warthe a szomszédos Sztrázsa vagy Öregyház (Straja — Hohenwarte) német neve.²¹

40 *Lóna* (Luna de Sus, I. 970, II. 966, Szászlóna, I. 1032). Szászlóna egykori szász neve Lohne, innen származik a Beszterce vidéki Lochner családnév.

41 *Magyarnemegye* (Nimigea de Jos, I. 971, II. 991). Az egykor Szásznemegyének is nevezett falu német neve Nindorf.

42 *Marpod* (Marpod — Marpolden, I. 976). Német neve helyesen szintén Marpod.

43 *Minszent* (Misentea — Allerheiligen, II. 981). Ezen Alsó-Fehér megyei falu német neve nem használatos.

44 *Manyorós* (Măgheruș — Manierisch, I. 986). A két Küküllő közt fekvő, a közelmúltig szász lakosságú falu német neve Maniersch.

45 *Nádas* (Nadeș, I. 987). Szásznádas német neve Nadesch.

46 *Nagybánya* (Baia Mare — Frauenbach, I. 989, II. 987). A másképpen Szatmárbányának is nevezett bányaváros német neve Neustadt vagy Ungarische Neustadt. Ez szerepel a többi között a 17. századi kalendáriumok vásárjegyzékében. A latin Rivuli dominariumból fordított Frauenbach nem volt használatban.

47 *Németi* (Pusztanémeti — Mintiu, II. 1013). A Csépán mellett fekvő Fel- vagy Szásznémeti, majd a 17. századtól Oláhnémeti német neve Blesch Bayersdorf. Egy 1530-as levélben a somberki uradalom falvai között Nymethy is szerepel (4300. okl.). A Németik mutatójában (II. 992) ez az oklevél nem szerepel.

48 *Ótohán* (Tohan, I. 992, II. 1054). 1764-ig csak egy, a szászok által Tauchennek nevezett Tohán létezett. A határőrszervezés révén létrejött Újtohán (Tohanul Nou) után Tohánból Ótohán (Tohanu Vechi) lett, de utóbbi beolvadt Zernyest városába.

49 *Offenbánya* (Baia de Arieș, II. 995). A középkorban német lakosságú bányaváros neve Offenberg volt (Honterus térképén 1532-ben Ofemberg).

50 *Örményes* (Ormeniș — Urmesch, I. 999, II. 1001). A küküllőközi szász falu német neve Irmesch.

51 *Somkerék* (Șintereag, II. 1021). Német neve Schimkragen.

52 *Sárpatak* (Glodeni — Kotbach, I. 1020). Német neve nem használatos.

53 *Szakál* (Săcalu de Pădure, I. 1029, II. 1032). Német neve Mausdorf. A bátosi szászok Mösdrefnek nevezik.

54 *Szászszentgyörgy* (Șîngeorzu Nou, II. 1034). Nem Kolozs megyéhez, hanem Beszterce-vidékhez tartozott. Németül Sächsisch Sanktgeorgen.

55 *Szamosfalva* (Someșeni, I. 1030). Német neve, Mikelsdorf a Mikoláktól származik, s ez a forma található Honterus térképén (1532: Mikelsdorf).

56 *Szásznyíres* (Nireș, I. 1032). Német neve Nieresch, innen a Nirescher családnév.

57 *Szászsombor* (Jimbor — Sommerburg, II. 1035). Mivel a Sommerburg a dél-erdélyi Kőhalomszékhez tartozó Szászsombor (újabban Székelyzsombor) német neve, a Doboka megyei falut a németek Sommernek nevezték.

58 *Szentivány* (Voivodeni, I. 1038, II. 1041, Vajdaszentivány, I. 1063). Német neve Johannisdorf.

59 *Szentpéterfalva* (Monte Sancti Petri, I. 845). Tulajdonképpen Barcaszentpéterrel vagy Szentpéterrel (Șînpentru — Peterberg) azonos.

²¹ SD. II. 146.

60 *Széplak* (Goreni — Schöndorf, I. 1043, II. 1045). E falu német neve Ungarische Zepling, s a szomszédos Dextrád neve — Deutsch-Zepling. A Zepling a Széplakból származik, de a Dextrád formát s nem a Schöndorfot használták.

61 *Szeszárma* (Säsarm, I. 1043, II. 1046). Régi német neve Weissshorn.

62 *Tóhát* (Täure, II. 1057). Német neve Neudorf. Ezt azért jó tudni, mert oklevelesen is így említik (1514: Wyfalw alias Thohath). Ebből az is következik, hogy Somkerék határán keletkezett másodlagos településről van szó. A cséáni szászok Noaidorfnek nevezték.

63 *Torockó* (Rimetea, I. 1056, II. 1056). Régi német neve Eisenburg, Honterus térképén Ysenburg.

64 *Tövis* (Teiuş — Dreikirchen, I. 1058, II. 1062). Régi német neve a Tövis tükörfordítása: Dörnen. Ez a név máig él Szépmezőn, ezt találjuk Honterus térképén is: Durnen.

65 *Udvarhely* (Şieu-Odorhei, II. 1064). Német neve Dienesdorf, a falu névadójától, a Becse-Gergely nembeli Dénestől származik 1345-ben Dyenus-Wduarhelynek nevezték.

66 *Újvár* (Gherla, II. 1066). Újbálványos, majd Szamosújvár német neve Neuschloss. Ezt a nevet 1944-ig használták a Beszterce vidéki szászok.

67 *Váradja* (Oradea, I. 1064, II. 1070). Német neve Warden.

68 *Váralja* (Orlat, I. 1065, II. 1071). Német neve Vinsburg, ami az ősi Civinsburg (Szebenvára) rövidített formája.

69 *Veresszék* (elpusztult település Szászrégen környékén, I. 1069, II. 1075). Erdőszakái határára telepedett ötvenedfizető falu volt. „Ezen falu [Erdőszakál] határa termékeny, rajta a sós dombon egy láb földet Veresszéknek, mást mellette Cinteremnek neveznek. Gyanítják elpusztult falu helyének...” (Szentiváni Mihály).

70 *Vessződ* (Veseud — Zied, II. 1075). Ezen név alatt szereplő számos nemes nem a nagysinkszéki faluban, hanem inkább a Küküllő megyei Vessződön (Michelsdorf) élt.

71 *Vingárt* (Vingart — Weingarten, I. 1070, II. 1076). Teljes német neve Weingartskirschen.

72 *Virágosberek* (Floreşti, II. 1076). Német neve Schirak, ami a régi román Şireag (Virág) átvétele.

73 *Vurpód* (Vurpär — Burgberg, I. 1071). Nem Szerdahelyszékhez, hanem Szebenszékhez tartozott.

A helységnévmutatóval kapcsolatos észrevételeim után néhány történelmi-földrajzi megjegyzést teszek.

Bodzamező és Utas (Bodzavidéke és a Tatárhavashágó — Teleajen út, II. 860)

Az oklevéltár egyik értékes darabja az 1525. évi levél, amely a Brassóból és a Barcaságból a Bodzamezőn át Havasalföldre vezető Wthas nevű utat említi (utrum quedam via Wthas nominata, que per campum Bozamezew appellatum Transalpinam vadit). A Bodzamező (Buzăie, Buzăul Ardelean, németül Bosau) a 18. századig lakatlan, erdős, füves vidék a Bodzafordulása vidékén. Az erdélyi út innen felhágott a Tatárhavashágóra (Tabla Buţii — Tatarenpass), s innen a Teleajen völgyében haladt Havasalföld belsejébe. Az Utas a szláv Teleajen (telega: szekér) név fordítása, s szekérral járható utat jelöl. A gyergyói Putnaloka vagy a Varancsai (Vrancea) Putna s Putjna Zabala (put: út, ösvény) csak lovakkal járható utakat jelölt.

A 16—17. századi források egymással párhuzamosan használták a szláv Teleajen és a magyar Utas névformát. Íme néhány példa. 1533-ban Brassó vidékét Havasalfölddel három út kötötte össze: a töröcsvári, prahovai és teleajeni (via publica ac regis Terch videlicet

Paraho et Thelesen). 1600 őszén Valentin Hirscher alias Hersely Bálint brassói bíró úgy tudta, hogy Mihály vajda fia a havasi Utason tört be (Mir haben Eur W. kurzlich zwischen vollen theuen nachdem den 15 Sept bei 4000 Walachen, Ratzen und Unger ausz der Walachei Über *das geborg durch den Vtos* heraus haben brechen).²² Bethlen Gábor 1623-ban szintén ezt a névformát ismerte: „Az *Utas havasának* feltiltásának leghagyása és felszabadulása felől is requirálják ökegyelmek, minthogy annak megrekesztésében semmi hasznos dolgot nem ismerhetünk.” A kőhalmi levéltárban őrzött Murad Giraj kán 1683. évi magyar nyelvű leveléből, amelyben a Bécs ostromához siető tatár hadak útvonalát jelzi, világosan kitűnik, hogy az Utas a bodzai vagy teleajeni út neve volt: „Így lévén a dolog, tehát az Fényes porontsolat szerint utozásunk és a tőle menetelünk az *Talossin* vagy az *Bozaj* út leszen, azért az Talosin úttját nézessétek és csináltossátok meg az dombat és rossz helyeket jól megcsináltossátok.”²³

A két Borgó

A 14. század végétől az erdélyi Beszterce vize (németül Grossbach, latinul Vallis Maioris) felső völgyében két Borgó nevű falu volt (1390: duabus villis utrisque Borgo nuncupatis).²⁴ A Kolozsmonostori Oklevéltár is több adatot közöl Alsó- és Felsőborgóról (1491: Felsewborgó, Alsoborgo, II. 2717; 1522: Felseo et Alsoburgo, II. 5158). Az eddigi kutatás, így Coriolan Suciú is úgy tudta, hogy Alsóborgó Zsoszénnyel (Joseni Bîrgăului) és Felsőborgó Szuszénnyel (Suseni Bîrgăului) azonos,²⁵ A valóságban azonban a helyzet egészen más. Alsóborgó az orosz (ukrán) alapítású Oroszborgóval (Rușii Bîrgăului, németül Reussen), Felsőborgó pedig a felette levő több tanyabokkal volt azonos. Az egy bíróság alá tartozó óriási kiterjedésű román falu magában foglalta a Borgai- és Kelemen-havasok közötti területet s az erdei irtásokon alakult szétszórt házakat. Karl von Heyendorff egy 1783. évi leveléből értesülünk, hogy Felsőborgó hat önálló részre oszlott (Felső Borgo hat Teile: Soszen, Mislocsen, Tiha, Suszen, Bistritze und Prund). 1783. szeptember 1-től a szétszórtan lakó 6000 lelket határőrkatonának írták.²⁶ A fent említett Felsőborgó határán osztozó falvak tehát a következők: Joseni, Mijloceni, Tiha Bîrgăului, Suseni, Bistrița Bîrgăului, Prundu Bîrgăului.

A két Bréte

A Sajó Nagy-Szamosba ömlésének vidékén a 14. századtól kezdve két Brétének nevezett falu alakult, s mindkettő nevét a széles ártérre utaló Breit(e)au német szóból vette. Lenn a völgyben Sajóudvarhely mellett, a Sajó völgyében kigyózó út mentén volt *Szekérberéte* vagy *Alsóberéte* (I. 1035, 1036, II. 836, 866). A Mezőség egyik oldalvölgyében húzódott meg Felsőberéte (I. 905, II. 897). A lakosság etnikai összetételét nehéz megállapítani, annál is inkább, mert a falunévek gyakran jelző nélkül bukkannak elő (1530: Wdwarhel, Berethe, Zazberethe — II. 4300). A 17. század háborús pusztításaiban Székérberéte megszűnt mint lakott hely, de máig létezik a magyar-román lakosságú Szászberéte (Bretea). Bréte puszta — La Pusta — helynév a Somkerék—Bethlen közötti országút mellett, Sajóvásárhely határában. A hagyomány is azt tartja, hogy itt valamikor falu volt. 1803: „szántó földek az alsó forduló határában: *puszin brétei*

²² Szádeczky Lajos: *Erdély és Mihály vajda története 1595—1601*. Temesvár 1893. 375.

²³ Müller, Heinrich: *Zur Geschichte des Repser Stuhles*. Anhang I. Die Königsrichter des Repser Stuhls von Daniel Sifft. Ver. Arch. 39/1913. 446.

²⁴ Ub. II. 1251.

²⁵ SD. II. 836. 897.

²⁶ Seraphin, Friedrich Wilhelm: *Aus den Briefen der Familie von Heyendorff (1737—1853)*. Ver. Arch. 25/1895, 200 213—214, 218—221, 237—250. XXXI. 707.

határban Vic[inusa] egy felől a somkereki határ széle, másfelől a méltóságos osztó felek kasználója”.²⁷

A két Répa és a két Disznajó

A történelmi forrásokban felbukkanó Répa falut általában Alsórépával azonosítják (Rîpa de Jos — Neiderrendorf, I. 1014). A 15/16. század fordulóján azonban következetesen csak egy Répáról tudunk, s ez korszakunkban általában Ungor János uradalmához tartozott (1473: Lewer, Répafalva, Wayla, Lygeth — II. 2108; 1502: Repafalva Kolozs vm. — 3164). Ugyanakkor két Disznajóról tudunk: az egyik magyar, a másik szász lakosságú (1475: Felfalw, Dyznayo, Zakal, Zazdyznayo — I. 2188). Magyardisznajót (Vălenii de Mureș) a szászok máig Gossne-nek nevezik.²⁸ Ugyanakkor a Gassner elterjedt családnév volt, s a mai Disznajóban nem tudunk egykori szász lakosságról. A helyzet csak úgy oldható fel, ha a következő képletet tételezzük fel: a vaddisznókban gazdag tölgyerdőktől (innen a Liget helynév) övezett völgyben három falu volt: a völgy tövénél a magyar lakosságú Disznajó, középen Szászdisznajó és a völgy felső szakaszán, a Kelemen-havasok lábánál a román lakosságú Répafalva. A 16. század derekán Szászdisznajó román falu lesz,²⁹ s felveszi az Alsórépa nevet. A 17. századtól kezdve az eredeti Répa Felsőrépa (ma Vătava) lesz.

Szpin (Lunca Tîrnavei) — Oláhszépmező

A Kis-Küküllő menti Szépmező határának alsó részére a 14/15. század fordulóján románok telepednek. A kenéz vezette faluközösség 1461-ben ötvenedet fizetett. Ettől fogva a 13. század óta létező régi falut Szászszépmezőnek, a román falurészt Oláhszépmezőnek nevezték (nr. 2983: Olah Zep Mezew). Az utóbbi tehát nem azonos Szépmező faluval (II. 997).

Szászpatak (Valea Sasului) = Oláhszentmiklós

A 14—15. században a mai Bethlenszentmiklóst (Sînmiclăuș, Klosdorf) szászok lakták. Az etnikumra utaló előnévre azonban csak akkor volt szükség, amikor a falutól északra nyíló kis völgyben román település jött létre. Ettől kezdve van szó külön Szászszentmiklósról és Oláhszentmiklósról (1493: Zenthmyklos, Kapolna, Olahzenthmyklos — II. 1846). A későbbi Szászvölgye valószínűleg onnan származik, hogy a szentmiklósi szászokhoz tartoztak, itt szász lakosság sohasem volt (1503: poss. Zazwelgye; 1733: Szász Völgy.)³⁰

Sorokszó — Szarakszó (Sărăcsău)

A névmutatóban azt olvashatjuk Sorokszónál, hogy meghatározatlan fekvésű elnéptelenedett település Fehér megyében (I. 1026). A név azonban teljesen összecseng a Maros jobb partján fekvő, ma Szarakszónak nevezett faluval, amit Coriolan Suciú szerint³¹ csak 1733-tól említene. Így tehát az 1441-es adat a falu középkori eredetét igazolja. Ide vonható még egy 1439. évi adat: ekkor a szentjánoshegyi Johannes Zaz szászsebesi geréb többek között Charokzow falu birtokosa. Ugyanezen oklevél ugyanazon helynév Sorochzo formáját is használja.³²

²⁷ Hints Miklós: *Az erdélyi Sajó völgye nyolc településének helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 94. Bp. 1991. 48. 73 (térkép).

²⁸ SSWb. III. 35.

²⁹ 1554: Pertinencie possessionis Dyznaio: valachi in Zaz Dyznaio et Vers szek. Vö. Prodan. David: *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*. II. Buc. 1968. 158, 162.

³⁰ SD. II. 232.

³¹ SD. II. 107.

³² Ub. I. 267.

Tótfalu = Glogovác vagy Kisgalgóc (Glogoveț)

A névmutató a Küküllő megyei Tótfalut Lunca (Langendorf) faluval azonosítja (I. 1057). A hosszúászói és szászcsanádi szászok Glogovác román falut máig Tuten, Tutendorf (= tótok, Tótfalu) néven említik.³³ Ez az azonosság nem tűnt fel Coriolan Suciunak sem, aki Glogovác első említését 1717-ből datálja és Tótfalut (1477: Thoth falu) Lunkával tartja azonosnak.³⁴ A mikeszászi uradalomhoz tartozó Thothfalwa (1477 — II. 2222—23), illetve Thotfalw (1480) a mai Glogovác faluval azonos. A Lunkával való azonosítás azért is elvetendő, mert az utóbbi Hosszúászó határából csak az 17. században szakadt ki, s a dézsmát is oda fizette.

Kisszentlászló — Nagy- vagy Románszentlászló

A névmutató szerint Kyszenthlazlo Szászkisszentlászló (Lusläu Mic, Kleinlasseln) küküllőközi faluval azonos (I. 954). Az 1451-ben Küküllő megyei birtokként említett Kyszenthlászló (nr. 958) azért nem lehet azonos Szászkisszentlászlóval, mivel az utóbbi akkor még nem létezett. A Kis-Küküllő völgyében fekvő szász lakosságú Szentlászlóra már a 15. században románok is telepedtek, akik 1461-ben ötvenedet fizettek. A román—szász együttélést az utóbbiak azzal szakították meg, hogy 1700 körül elköltöztek s fenn a völgyben új falut alapítottak. Egy szászszentlászlói szász erről 1765-ben ekképpen tesz vallomást: „Úgy tudjuk és hallottuk, hogy régentén a mi falunk és Oláhszentlászló egy falu volt és azután a mi eleink maguknak külön építvén falut, a határt két egyenlő részre osztották és majis úgy bíratik.”³⁵ 1700 után a Kis-Küküllő menti Szentlászló Oláhszentlászló lett, a Nagy-Küküllő völgyében fekvő, Segesvárszékhez tartozó szász falu megmaradt Szászszentlászlónak. 1451-ben az utóbbi volt a nagyobb, azért a megkülönböztetés kedvéért a megyei falut nevezték Kisszentlászlónak. 1700 után a nevek újra bonyolódtak: az (Oláh)Szentlászlóból kivált szászok egy (újabb) Kisszentlászlót alapítottak

Cseri = Doboz (Duboz, Temes m.)

A névmutató szerint Cseri (Chery) Temes megyei elpusztult erősség Rékás környékén (II. 876). Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a szláv dub és a magyar cser egyaránt tölgyet jelent, a két nevet összevonhatjuk. Az is megjegyzendő, hogy a cserzővargák régi román neve dubălar. Mind Doboz (1333: Duboz; 1334: Dubas), mind Cseri (1334: Chery; 1405: Civitas Cheri; 1453: oppidum Cheri)³⁶ régi katolikus helység, s a környező falvakban élő „szakadárok” térítése érdekében itt ferencendi kolostor is működött.³⁷

³³ SD. I. 267.

³⁴ SD. I.267,412.

³⁵ *Erdélyi magyar szótörténeti tár.* Anyagát gyűjtötte és szerkesztette Szabó T. Attila. I. Buk. 1975. 981 (bíratik).

³⁶ SD. I.211; II. 310.

³⁷ Waddingus, L.: *Annales minorum seu trium ordinum a S. Francisco Institutorum IX (1377—1417).* Quaracchi 1932. 294—296.